

Ярослава ТУРЯНИН,
студентка 3 курсу
спеціальності «Політологія»
ДВНЗ «УжНУ»

ПАРАЇМОС, КАЛІ ТРАШ ЧИ САМУ ДАРИПЕН? ЧОРНА СТОРІНКА В ІСТОРІЇ ЦИГАНСЬКОГО НАРОДУ

Стаття висвітлює факти винищення ромського народу у різних країнах світу, а також псевдонаукові теорії, які виправдовували ці дії. Уточнено термінологію, яка вживається щодо переслідування ромів. Підкреслюється неприпустимість подібних дій в сучасному світі.

Ключові слова: ромський народ, політика винищення ромів, визнання злочинів проти ромів.

Стаття освещает факты уничтожения ромского народа в разных странах мира, а также лженаучные теории, которые оправдывают эти действия. Уточняется терминология, которая употребляется по преследованию ромов. Подчеркивается недопустимость подобных действий в современном мире.

Ключевые слова: ромский народ, политика уничтожения ромов, признание преступлений против ромов.

Facts of elimination of gypsy people in the different countries, as well as pseudo-scientific theories that protected the genocide of gypsies are considered in the article.

Keywords: gypsy people, policy of elimination of gypsies, the recognition of the crimes against gypsies.

У різні часи винищували різні народи, ці злочини карались, інколи вони залишались безкарними. Деякі з них постійно на слуху, а про існування інших ми навіть не здогадуємось. У цій статті спробуємо розповісти про

один з таких злочинів – геноцид циганського (ромського народу).

Актуальність статті полягає в тому, що циганський народ – один з найдавніших народів нашої планети, а ми так мало про нього знаємо. Роми у нас асоціюються з піснями, танцями, гаданням, і ніхто навіть не підозрює, скільки бід пережив цей народ. Тому, на нашу думку, доречно розповісти про одну з чорних сторінок в історії цього волелюбного народу.

Метою статті є:

- розповісти про цей страшний злочин;
- пояснити різницю між назвами термінів;
- дослідити комеморацію та політику визнання.

Протягом всієї історії циганського народу їх при-нижували та знищували лише тому, що цей народ вмів бути вільним і не піддається дресируванню законами. Вільні, кмітливі та талановиті люди зуміли вийти з важких ситуацій і при цьому не втратити своєї етнічної самобутності та унікальності. В цій статті ми поговоримо про циган, ромів чи джипсі, про те, як було вчинено один з найбільших злочинів проти цього народу, про покарання та винагороди, визнання й забуття.

Цей злочин почався у кінці ХІХ ст. з виходу у світ праць Лієбича та Ламброзо. У книжці Ламброзо розказувалось про генетичний код, який є у крові циган, їхні гени, на думку вченого, несуть у собі злочини, що передаються через кров чистим расам. Тобто, він стверджував, що цигани – це хвороба на загальній карті «чистих» рас. Ця його гіпотеза стала однією з частин теорії арійської раси. Після виходу скандальної праці деякі країни проголосили своєрідний курс на «чистку нації від циган». Участь у такій «чистці» взяли, на перший погляд, цілком демократичні країни, серед яких: Австрія, Пруссія, Італія, Британія, країни Скандинавії, Франція, Бельгія тощо. Було створено Ziegen-Buch Діллмана, в якій вели облік усіх циган, занотовуючи всі їхні злочини та створю-

ючи певні генеалогічні дерева. На територіях цих країн циганам дозволялось жити лише за наявності документів про постійне місце проживання, уряди цих країн не сприймали кочових циган, яких важко було контролювати, вони ділились між собою інформацією про пересування циган нібито для підтримки порядку на своїх територіях [3, с. 30].

Важливим документом, який певним чином легалізував «чистку раси» стала праця, написана професором психіатрії Альфредом Хохе (Гохе) та професором юриспруденції Карлом Биндінгом, яка пояснила, що чекає на країни, якщо повністю винищити циган, виправдовувала їхні убивства та досліди над цим народом. Подавались ідеї утворити в Тихому океані резервацію, де утриматимуть циган, була проголошена концепція «невартих життя» та визнано циган соціально несприятливими. Проводилась їх стерилізація, щоб «циганська чума не поширювалась», надавався кочовим циганам статус небажаних іноземців, їх арештовували та депортували з країни. У окремих країнах циган позбавляли громадянства та права голосу. Така ситуація продовжувалась до приходу Гітлера до влади, потім вона стала гіршою чи кращою – сказати важко. Можливо, весь світ забув, що злочин проти циган підтримували та здійснювали всі країни, а звернули увагу саме на злочини Гітлера і всі зразу стали високоморальними гуманістами.

Отож поговоримо про фашистську політику щодо циган. Вона стала своєрідним продовженням теорії Ламброзо, але з доповненнями Ніцше, де головними ворогами стали євреї, а цигани були просто народом, який забруднює арійську кров, несучи в собі ген злочину. Щоб «вичистити» цей ген згідно з дослідями доктора Менгеле необхідно було пройти 7 рівнів (зауважу, 3 – для євреїв), були спеціальні генні рівняння, які доказували, наскільки ця людина є циганом, тут на допомогу приходила вже згадувана раніше Ziegen-Buch Ділмана, в якій велись

потрібні записи. У принципі, деякі цигани за генами відповідали арійській расі, але були нижчою її частиною на рівні з балтійськими народами. Та хоч певна близькість була, але їх не жаліли і відправляли в концентраційні табори на рівні з євреями та слов'янами. Під час війни німецькі солдати часто користувались послугами циган, ті кували їм різні вироби, розважали тощо.

Найбільшим злочином проти циган стала, так звана, «Циганська ніч». «Того вечора у повітрі пахло смертю», – згадували про це очевидці. Перед приходом Червоної Армії фашисти вирішили знищити усі докази своїх дослідів: циган, які були у таборі, спалили заживо [1, с. 72].

Якщо говорити про якийсь тотальне знищення циган, як, до прикладу, євреїв – то їх не було, циган винищували так само, як й інших на окупованій території, відправляли на примусові роботи тощо. На території Закарпаття були утворені гетто, в яких зганяли циган на примусові роботи, незважаючи на вік, стать чи стан здоров'я. Жінки спали на холодній підлозі, їх систематично гвалтували та знущались з них, дітей вже з малечку примушували працювати, а чоловікам давали непосильну роботу та часто били, хоч жінок били не менше. Жінкам було важче, після закінчення війни ту жінку, яку було звалтовано і яка народила від німця, цькував увесь табір та бив чоловік, захистити таких жінок було нікому. Ставалися часті випадки самогубств, жінкам зривали волосся, нівечили обличчя, обмазували дьогтем, щоб викликати відразу у солдат. Варто зауважити, що така поведінка солдат щодо циган була як з боку фашистів, так і з боку солдат армії СРСР.

Німці не єдині в часи війни знищували циган. Уряд СРСР винищував їх навіть більше, ніж фашисти. Здебільшого циган звинувачували у колабораціонізмі та у відмові брати участь у війні. Це спростував Бессонов, який довів, що цигани брали активну участь у війні.

Коли представники уряду СРСР просили сільських старост надати список циган, то часто односельчани прикривали їх, заявляючи, що вони українці, татари чи іншої нації, а у звітах писали, що циган у селі немає. Цей факт свідчить, що до циган ставились краще, ніж до євреїв, цигани були «своїми», до них звикли. На території України мусульманство дуже допомогло ромам під час політики «чистки від циган». Коли радянські солдати збирали циган для переселення, а натомість розстрілювали, то мусульманська організація звернулась до офіційної Москви з проханням не чіпати їх, що зберегло життя багатьом ромам [4, с. 98].

Злочин проти циганського народу має різні назви, найпоширеніші це:

- Параїмос;
- Калі Траш;
- Самударіпен.

Термін «параїмос» у науковий обіг увів американський вчений Ян Хенкок. Довгий час цей термін використовувався, однак з'явилися вчені, серед яких і Бессонов, які стверджують, що термін «параїмос» є образою для циганського населення, адже у буквальному перекладі він означає «згвалтування», тобто суто фізичну дію сексуального характеру і використовувати його стосовно такого злочину проти народу є неприпустимим. На одному з циганських сайтів «Романы культуры и джипэн» було звернено увагу на цю образу. Доречніше було б використовувати термін «Калі Траш» – чорний жах, чи «самударіпен» – масове знищення. На захист терміну «параїмос» виступили європейські вчені, які зауважили, що ромська мова не має норм, тому в різних частинах світу відрізняється. Дії ж проти циган можна з впевненістю назвати гвалтуванням цілого народу. Навколо цих термінів й до сьогодні йде певна суперечка, консенсусу так і не знайдено, але в наукових колах використовується термін «параїмос» [1, с. 75].

Довгий час геноцид проти циган як такий не визнавався і про нього ніхто не говорив, це можна пояснити тим, що всі займались питаннями голокосту, а серед циган, як не прикро це визнавати, мало науковців. Але з виходом праці «Доля циган Європи» (1972 р.) про цей злочин стало модним писати і обговорювати. Було написано низку праць, проведено масу акцій, з'їздів, конференцій, які зближують між собою ромів-інтелігентів. Протягом ХХ ст. багато країн відкрили пам'ятники вшанування жертв цього злочину. У Словаччині та Угорщині 2 серпня визнано днем пам'яті геноциду ромів, у Сербії та Чорногорії – 16 грудня, у Британії – 27 січня, інші європейські країни вшановують пам'ять циган того дня, що й євреїв. Кожного року Польща проводить акцію «Табір спогадів», на яку збираються всі цигани: вони співають свої народні пісні, грають вистави, проводять різні розиграші, що допомагає зблизити циганський народ, вшановувати пам'ять про загиблих. Подібна акція проводиться і в Болгарії 8 квітня.

Цікавим фактом є те, що цигани не люблять згадувати про геноцид під час війни, доказом цього є циганська акція у Словаччині «Ma bisteren», приурочена річниці геноциду. Активісти акції хотіли залучити максимум циганського населення, щоб вони розповіли про трагедію. Однак роми відмовились згадувати про це, натомість вони з радістю були готові поділитись тим, як вони вдало спасались від смерті та які афери робили під час війни, мотивуючи це тим, що вони народ, який не хоче згадувати про темні сторінки свого життя [3, с. 38].

Позаяк цигани не мають своєї країни, то час від часу якась країна виступає на їхній захист, використовує їх у політичній боротьбі чи для привернення уваги на міжнародній політичній арені. Свого часу це робили такі країни, як Росія, Сербія, Хорватія, Румунія тощо.

За різними даними, під час геноциду ромів загинуло від 219700 до 1500000 осіб, з кожним роком, коли відкривають архіви, ця цифра збільшується.

Деякі вчені вважають, що геноцид циган триває й сьогодні, але проявляється інакше. Виокремлюють такі види сучасного геноциду:

- «антициганізм»,
- «антиромізм»,
- «антиджипсизм».

Німеччину звинувачують в тому, що вона знищила найбільше циганського населення, а виплачує кошти «за рабську працю». На нашу думку, це лицемірство з боку європейських країн, тому, що циган винищували всі, але цього ніхто не визнає. Німеччина хоч і не визнає геноциду, але виплачує компенсацію, тут її можна зрозуміти, адже доведено, що проти євреїв була застосована політика геноциду, а проти циган, якщо не брати до уваги «Циганську ніч», то вони поводитись як окупанти під час війни, що цілком логічно. Найлицемірнішою є позиція правонаступниці СРСР – Росії, адже руками СРСР було знищено більше циган, ніж фашистами, при цьому вони не визнають зі свого боку якоїсь відповідальності, а позиціонують себе захисниками циганського народу.

Отже з викладеного вище можна дійти висновку, що циганський народ пережив велику трагедію. Ставлення протягом усієї історії до цієї нації було негативним, їх називали «хворобою на мозаїці народів», позбавляли голосу та громадянства, забороняли кочувати тощо. Становище загострилось під час Другої світової війни, коли почалось масове знищення циган, були встановлені «циганські тижні», протягом яких їх винищували, але попри всі негаразди циганський народ не втратив своєї самобутності та неповторності. На сьогоднішній день їх трагедію досліджує багато науковців, проводяться різні конференції, акції, наукові зібрання, дні пам'яті, встановлюються пам'ятники. Це допомагає не забувати про страшний злочин, згуртовує циганське населення та слугує нагадуванням для всього людства того, що подібного злочину в майбутньому допустити не можна.

Список використаних джерел

1. Бессонов Н. Об использовании терминов «Пораймос» и «Холокост» в значении «геноцид цыган» / Николай Бессонов // Геноцид і сучасність. – К., 2007. – №1 (2). – С. 71–82.
2. Бессонов Н. Цыганская трагедия. 1941–1945. – Том 2. Вооруженный отпор / Николай Бессонов. – С-Пб.: Прогресс, 2010. – 267 с.
3. Марушиакова Е. Холокост и цыгане. Конструирование новой национальной мифологии / Е. Марушиакова, В. Попов // Геноцид і сучасність. – К., 2008. – №2 (4). – С. 29–42.
4. Переслідування та вбивства ромів на теренах України у часи Другої світової війни: збірник документів, матеріалів та спогадів / [упоряд. М. Тяглий]. – К.: Український центр вивчення історії Голокосту, 2013. – 208 с.